

(/)

🏠 (/) > Besættelsen (<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen>)

> Bøger (<https://www.historie-online.dk/boger>)

> Anmeldelser (<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5>) > Opgør og retfærdighed

← Forrige artikel (<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/krigens-moerkeste-time>)

Opgør og retfærdighed

Kategori: Anmeldelser

Visninger: 213

Del artikel: **f** ([https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=https://www.historie-](https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/opgoer-og-retfaerdighed)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/opgoer-og-retfaerdighed](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/opgoer-og-retfaerdighed)) **t**

(<https://twitter.com/home?status=>. Aktiviteten kan ses på [https://www.historie-](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/opgoer-og-retfaerdighed)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/opgoer-og-retfaerdighed](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/opgoer-og-retfaerdighed)) **in**

([https://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=https://www.historie-](https://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/opgoer-og-retfaerdighed&title=)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/opgoer-og-retfaerdighed&title=](https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/opgoer-og-retfaerdighed&title=))

Ditlev Tamm

Opgør og retfærdighed. Opgøret efter besættelsen

Gyldendal. 518 sider, 380 kr.

I 1984 blev Ditlev Tamm Dr.phil. efter at have forsvaret sin disputats "Retsopgøret efter besættelsen". Bogen udkom i adskillige oplag og blev forholdsvis hurtigt standardværket om statens dom over de personer, der på den ene eller anden måde samarbejdede med tyskerne. 41 år senere har han taget arbejdet op til revision. Der er kommet nye forskningsresultater til. Også Ditlev Tamm er blevet ældre - med nobelpristagerens ord: "Times are a'changing". Nu har han genlæst og bearbejdet det, han skrev i 1984. Under en ny titel: "Opgør og retfærdighed". Det er helt og aldeles bevidst, at han har fjernet ordet Rets fra titlen. "Opgøret blev en art juridisk laboratorium, hvor vurderingen af alle mulige typer af menneskelig adfærd blev afprøvet. Det kunne ikke blive fejlfrit og var det bestemt heller ikke, men det bliver formentlig netop derfor ved med at fascinere". "Opgør og retfærdighed" gør så sandelig sit hertil.

Af Erik Ingemann Sørensen

Politi og frihedskæmpere ankommer til retten med en mistænkt, der skal stilles for en dommer. Disse kom først i aktion fra den 13. maj, men for at benytte sig af alle muligheder for at beskytte dem, bragte man dem i en form for sikkerhed. Det kunne ofte udarte sig til en fest i gaden med råben og skrigen. Foto: FHM.

Allerede inden befrielsen havde jurister fra modstandsbevægelsen - Niels Busch-Jensen og den indtil da stort set ukendte jurist, Carl Madsen - skrevet et udkast til "en ny straffelov, der med tilbagevirkende kraft vedtoges af Rigsdagen den 1. juni 1945 med særligt henblik på besættelsestidens forbrydelser. Denne lov blev helt central for opgøret.

Ved at kalde loven et "tillæg" til straffeloven signaleredes, at loven indeholdt nye strafferetlige bestemmelser, men at den samtidig forudsatte straffeloven og dansk strafferet i øvrigt som grundlag for sin anvendelse." (s.24).

De to jurister må have haft et kendskab til, hvordan det var gået i andre lande - især i Frankrig, hvor "gadens parlament" foretog overgreb mod personer, der havde haft alt for tæt omgang med besættelsesmagten. Mange historikere understreger, at op mod 10.000 blev dræbt i befrielsesdagens Frankrig. Det ville man ikke acceptere i Danmark. Under nogen omstændigheder. Derfor anvendte man begrebet "Beskyttelsesarrest". Dette er en af forklaringerne på, at så mange blev afhentet den 5. maj 1945. For kort tid efter at blive sluppet fri igen.

Spørgsmålene meldte sig

Et af problemområderne er tidsfaktoren. Var man i stand til at holde sig under myndighedernes radar, så var chancerne for at overleve en sikker dom eller rettere dødsstraf og i stedet blive idømt en fængselsstraf, der ofte blev mildnet, så han kun sad en mindre del af tiden. Ét af de helt grelle eksempler udgøres af den tyske befuldmægtigede i Danmark, Werner Best. Han blev ved Københavns Byret dømt til døden den 20. september 1948. Sagen blev anket til Landsretten, der ændrede dommen til fem års fængsel. Det fandt Højesteret ikke i orden, så i marts 1950 blev den ændret til 12 års fængsel. I 1951 blev han så udvist af Danmark. At han kunne forlade Danmark på datoen 29. august, beror på et rent tilfælde. (Der findes en lille film om Best. Den kan ses her: <https://medium.com/@managing2024/unveiling-karl-rudolf-werner-best-the-ultimate-guide-31d30269fea1> (<https://medium.com/@managing2024/unveiling-karl-rudolf-werner-best-the-ultimate-guide-31d30269fea1>)).

Det er anført, at Best blev løsladt efter tysk pres – og længe varede det ikke, før den tidligere befuldmægtigede havde mere end rigeligt at se til. Med at hjælpe eftersøgte og tidligere SS-soldater med at slippe bort. En forretning han tjente særdeles godt på.

Det var ikke lige det, modstandsbevægelsen havde forventet af et retsopgør. Deres mantra var klar fra starten. Ja fra før denne, Dette havde jo intet at gøre med "udrensning fra top til bund.". Ditlev Tamm har det helt store overblik over begivenhederne: "Opgøret var nødvendigt, men langt fra fejlfrit. Det kommer nok så tydeligt frem, når vi taler om et opgør og ikke benytter det vanskeligt oversættelige ord retsopgør. Juraen i opgøret var simpel, og den juridiske håndtering af opgøret var, som denne bog viser, ikke imponerende. Og ordet retfærdighed er for en moderne jurist tilstrækkelig både uklart og uvant til sammen med ordet opgør at karakterisere netop de udfordringer, som retssystemet stod over for dengang". (s.49).

Noget af det, der har givet os et helt andet syn på det, der skete dengang, er de mange, mange afsløringer af nazismens væsen og grusomhed over for jøder og regimets politiske modstandere og om koncentrationslejre og om nærmest ufattelige tyske krigsforbrydelser. Langsomt kom informationerne. Og de blev ved med at komme – år efter år. Reaktionen var voldsomme, Som for BBC's reporter, der sendte direkte fra Kz-lejren Bergen-Belsens befrielse den 15. maj 1945: Den kan høres her: https://youtu.be/loezlUj97gc?si=DVvTQ_4cldkySB6d (https://youtu.be/loezlUj97gc?si=DVvTQ_4cldkySB6d)

Denne nyhed blev sendt over det meste af kloden, så alle kunne høre, hvad de allierede var oppe imod, Senere fulgte lige så grusomme beretninger fra Japan.

Ditlev Tamm fremhæver en særlig god side ved sagsforløbet. "de, der blev tiltalt, faktisk fik et engageret og kompetent forsvar, som netop sikrede, at de anklagedes synspunkter og undskyldninger i hvert fald kom frem. Ikke alle, men en stor del af advokatstanden stillede sig til rådighed som forsvarere. Nogle af landets bedste advokater påtog sig sagerne og gjorde en stor indsats for at få alt det frem, som kunne tale til de tiltaltes forsvar." (s.50)

Spændende fremgangsmåde

Ditlev Tamm ser både for og imod ved denne måde at læse manus på. Denne kontrastering gør det muligt for læseren at vurdere de enkeltelementer, der omtales undervejs - også fordi vi konstant bliver bombarderet med informationer helt ned i detaljen. Det er absolut ikke en bog, der læses i ét stræk.

Der gik lang tid med at "fordøje" værket, kan man vist roligt sige - uden at underdrive. Når man vurderer fremstillingsmåden og de hensyn, der blev taget, så er der absolut ikke tale om noget, der blot kunne minde om "et juridisk galehus". Måske dette er den vigtigste konklusion i den reviderede disputats.

Genindførslen af dødsstraffen blev for nogle opfattet som et brud på grundloven. Den var jo blevet afskaffet i 1930. Ikke alene skulle man kigge på en straf, der var blevet afskaffet i 1930. Lovene skulle også have tilbagevirkende kraft. Den generelle opfattelse var, at lovgivning med tilbagevirkende kraft stred mod Grundloven, så den kunne man ikke justere. Her var justitsministeren uenig, Under en debat i februar 1946, sagde justitsminister Busch-Jensen: "Om der skal gives straffelove med tilbagevirkende kraft, er overhovedet ikke noget juridisk spørgsmål, det er et politisk spørgsmål." Kommenteret i vanlig spids stil af Ditlev Tamm: "Så var det slået fast, og juristerne behøvede ikke at bryde deres hjerner med det." (s.109). Og han fortsætter: "...at en ny skærpende lovgivning var nødvendig og gennemført med fuld bevidsthed om, at den stred mod grundfæstede principper, men ikke mod et udtrykkeligt forbud." (s.109). Det kan virke, som om det var en rimelig kort debat – og så skal vi videre. Det er forkert. Adskillige politikere tumlede med de juridiske gradbøjninger i denne sag, og med "dilemmaet" i flere år.

En vigtig udgivelse

Det er en vigtig bog, Ditlev Tamm har skrevet. Han kunne vel ikke på forhånd vide, hvad resultatet af en så markant omkalfatring ville blive. Så det har krævet mod og mandshjerte. Men det er egenskaber, den på alle måder farverige jurist i den grad mestrer. Vel vidende at studerende, der undervejs skulle se nærmere på forløbene, ville støde på for store problemer, og han selv ville stå med et ufuldendt arbejde, kastede den lærde mand sig ud i denne revision og nyudgivelse.

Det er der al mulig grund til at sige tak for.

[Historie-online.dk, den 19. november 2025]

← Forrige artikel (<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/krigens-moerkeste-time>)

SE RELATEREDE ARTIKLER

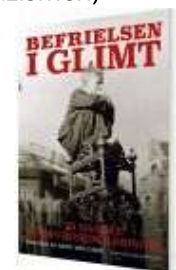
BOMBEMÅL SHELLHUSET

(<https://www.historie-online.dk/boger/bombemaal-shellhuset>)

DANSKE LÆGER UNDER NAZISMEN.

(<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/danske-laeger-under-nazismen>)

BEFRIELSEN I GLIMT

(<https://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/befrielsen-i-glimt>)